

สุขภาพคนไทย

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม (วปส.) มหาวิทยาลัยมหิดล
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

POLICY BRIEF

สิงหาคม 2565

ควบคุมการเผา
ลดปัญหาหมอกควัน

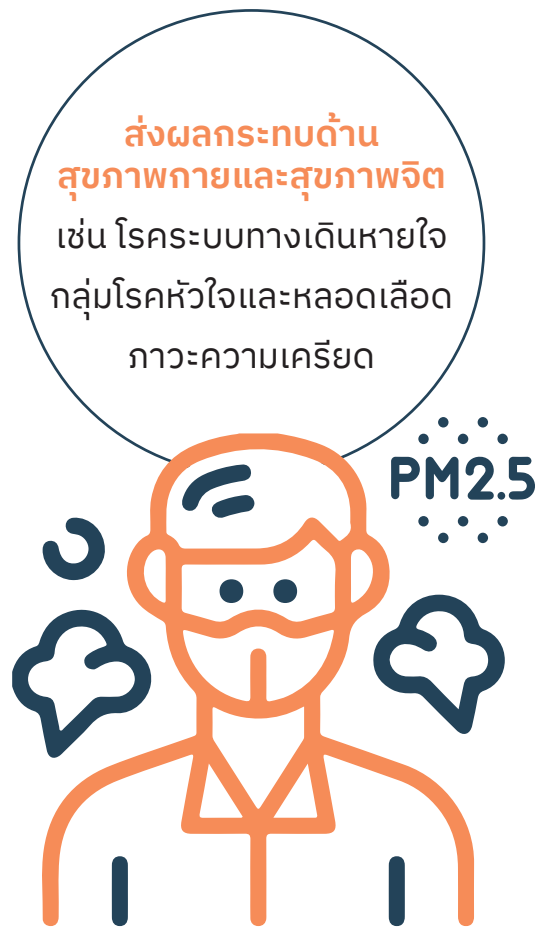
หมอกควันและฝุ่น 2.5 มหันตภัยสุขภาพระยะยาว

ปัญหาหมอกควันเป็นปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดจากการสะสมของควันและฝุ่นในอากาศ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ กลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด ภาวะความเครียด และด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูงขึ้น **แต่ปัญหาหมอกควันซึ่งเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของไทย และรุนแรงที่สุดในภาคเหนือ มีสาเหตุสำคัญอันหนึ่งคือการเผาในที่โล่งแจ้ง** ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง แม้จะมีมาตรการของรัฐออกมา แต่ยังไม่มีความประสิทธิภาพเพียงพอ ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปัญหาหมอกควัน รุนแรงที่สุดใน ภาคเหนือ

มีสาเหตุสำคัญอันหนึ่ง
คือการเผาในที่โล่งแจ้ง

ส่งผลกระทบต่อ สุขภาพกายและสุขภาพจิต

เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ
กลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด
ภาวะความเครียด

การเผาในที่โล่งแจ้ง กับ ปัญหาหมอกควัน

ปัญหาหมอกควันทางภาคเหนือ มักเกิดจากการเผาในที่โล่งแจ้ง ทั้งพื้นที่ป่าและพื้นที่เกษตร โดยมีการเผาไร่ข้าวโพดอย่างกว้างขวาง จากการขยายพื้นที่เชิงเกษตรอย่างมากตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา ทั้งในไทยและประเทศเพื่อนบ้าน สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีแนวโน้มของปริมาณฝุ่นและหมอกควันเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยมีสาเหตุจากการเผาพื้นที่เกษตร โดยเฉพาะอ้อยและข้าวโพดในพื้นที่ภาคกลางและประเทศเพื่อนบ้านร่วมด้วยเช่นกัน

แผนแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง: การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ

ในปี 2564 ภาครัฐได้จัดทำแผนเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง 12 ข้อ และในปี 2565 ได้มีการจัดทำแผนเฉพาะกิจภายใต้แนวคิด “1 สื่อสาร 5 ป้องกัน 3 เมิชชีนเหตุ” เช่น การพัฒนาระบบคาดการณ์ฝุ่นละอองล่วงหน้า กำหนดเขตควบคุมไฟฟ้า กำหนดช่วงเวลาห้ามเผาเด็ดขาด และการกำหนดตัวชี้วัดร่วม ASEAN Joint KPI ลดจุดความร้อนในภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น แต่มาตรการดังกล่าวเป็นการมุ่งแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ทำให้ตามไม่ทันกับปัญหาเรื่องการเผาในที่โล่งแจ้งที่ขยายครอบคลุมไปอย่างกว้างขวาง

ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ มาตรการต่างๆ มักเป็นการควบคุมการปลดปล่อยมลพิษในช่วงที่มีปัญหามากกว่าการจัดการที่แหล่งกำเนิด การแก้ไขปัญหายั่งยืน คือความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหามลพิษตั้งแต่ต้นทาง ซึ่งในทีนี้ก็คือพฤติกรรมกรรมการเผาในที่โล่งแจ้งนั่นเอง

แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษ หมอกควันจากการเผา

- 1 ควรผลักดันให้เกิดกฎหมายอากาศสะอาด (Clean Air Act) และองค์กรกำกับดูแลเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อรับรองสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาดของบุคคล โดยรัฐมีพันธกรณีที่จะต้องคุ้มครองสิทธินี้เช่นเดียวกับสิทธิมนุษยชน สำหรับ “กลุ่มเปราะบาง” เช่น เด็ก หญิงมีครรภ์ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยทางเดินหายใจ ผู้ทำงานกลางแจ้ง ควรได้รับสิทธิในการตรวจสุขภาพ โดยรัฐต้องรับฟังข้อมูลและข้อร้องเรียนจากประชาชน และกำหนดสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมของประชาชน

ประเทศไทย
มีแนวทาง
แก้ไขปัญหามลพิษ
ในเชิงรับ
มากกว่า
เชิงรุก

ผลักดันให้เกิด
กฎหมายอากาศสะอาด
(Clean Air Act)

แนวทางการแก้ไขปัญหามอกควันจากการเผา

2 การแก้ไขปัญหามอกควันและไฟป่าในภาคเหนือที่ผ่านมาเป็นแบบสั่งการจากบนลงล่าง **ควรเน้นการแก้ปัญหาในระดับพื้นที่โดยการเสริมศักยภาพชุมชนและพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน** โดยแต่ละท้องถิ่นอาจกำหนดมาตรการที่ไม่เหมือนกัน ตามบริบทและความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยส่งเสริมให้มีการออกเทศบัญญัติว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและจัดการจัดการที่ดิน สํารวจเขตที่ดินของชาวบ้าน เพื่อแสดงขอบเขตที่ดินและป่าชุมชน อีกทั้งพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาฝุ่นควันจากการเผาอย่างยั่งยืน จัดทำแนวกันไฟพื้นที่ป่า อบรมทำแผนชุมชน ทำเส้นทางลาดตระเวน และหอดูไฟ เป็นต้น

3 เนื่องจากนโยบายส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกข้าวโพดทั้งในไทยและต่างประเทศ เป็นสาเหตุหลักอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเผาในที่โล่งแฉ่งและก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ ดังนั้น**ควรมีการออกมาตรการเสริมเพื่อลดการเผาเพื่อเก็บผลผลิตหรือวัสดุทางการเกษตร โดยร่วมมือกับภาคเอกชนที่อยู่ในห่วงโซ่การผลิตเพื่อกำหนดมาตรการเพื่อลดการเผา** พัฒนาเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยวผลผลิตทดแทนการเผา และร่วมมือกับผู้ผลิตไฟฟ้าชีวมวลเพื่อรับซื้อวัสดุทางการเกษตรในพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

4 ที่ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านต้องหารือเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหามอกควันในกรอบภูมิภาค/อนุภูมิภาคต่างๆ เช่น GMS, ACMECS และอาเซียน โดยร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม โดยไทยอาจให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านในเรื่องเงินทุนและเทคโนโลยี และถ่ายทอดบทเรียนในการแก้ไขปัญหาระหว่างกัน

5 ประชาชนในทุกช่วงวัยควรได้รับการปลูกฝังให้มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดการก่อมลพิษและสร้างกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเมื่อร่วมมือกันก็ย่อมที่จะขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในระยะยาวได้ โดยสถานที่ศึกษาและชุมชนต่างๆ รวมทั้งสื่อต่างๆ ของรัฐควรสอดแทรกเรื่องปัญหามลพิษทางอากาศ และแนวทางการปรับปรุงแก้ไขเพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนและประชาชนในทุกระดับ

อ้างอิง

- 1 อรรถกฤษณ์ วันทนะสมบัติ, “เปิดปมทุนข้ามชาติกับควันพิษข้ามพรมแดน,” TCIJ (26 กุมภาพันธ์ 2560), จาก <https://www.tcijthai.com/news/2017/26/scoop/6792>
- 2 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2565) มาตรการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (ฝุ่นละออง PM 2.5)

ผู้สนใจสามารถอ่านเนื้อหาเพิ่มเติมได้ในสถานการณ์เด่นเรื่องปัญหามอกควันและไฟป่าในภาคเหนือ: สาเหตุและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน รายงานสุขภาพคนไทย 2564 และสถานการณ์เด่นเรื่อง P.M. 2.5 มหันตภัยสุขภาพของไทย รายงานสุขภาพคนไทย 2563

ผู้เขียน

ผศ.ดร. สักกรินทร์ นิยมศิลป์ | กาญจนา เทียนฉาย

รายงานสุขภาพคนไทย

ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยการสนับสนุนของ สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตั้งแต่ปี 2546 อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี มีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลสถานการณ์ และประเด็นสำคัญด้านสุขภาพ โดยข้อมูลและองค์ความรู้ทำหน้าที่ในการชี้ประเด็นปัญหาทางสุขภาพที่สำคัญของประเทศ ให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางนโยบายในอนาคต

<https://www.thaihealthreport.com>

<https://www.facebook.com/Thaihealthreport>

